

Никшићки кнежеви Властелиновићи у млетачким дукалама и терминацијама

Сарадња наших племена са Млетачком Републиком у ратовању против Турака оставила је трага и у документима ствараним у разним млетачким административним, политичким и војним форумима, од најнижих до највиших. Из тих докумената сазнајемо о заједничким плановима, о помоћи, о разним биткама, о значају нашег учешћа у великим ратовима које је Венеција са другим ондашњим великим силама водила против Турака, о ослободилачким тежњама наших племена, о економским приликама и друштвеним односима у њима, о истицању појединих наших људи итд.

Моралног ефекта ради, Република није била шкрта у одавању заслуженог признања нашим људима, који су је у ратовању помагали. Захваљујући томе, поред службених списа по разним архивама, сачувало нам се до данас и код приватника много дукала и терминација у којима се истичу и награђују заслуге појединаца стечене у односу на Млетачку Републику. Млетачка захвалност није била увијек само вербална, већ и у виду новчаних поклона или у виду специјалних повластица, или, пак, обострана. Не с мање бриге од оне која се посвећивала чувању исправа у јавним архивама, појединци који су били тангирани документима млетачког признања, а затим и њихови насљедници, чували су таква документа, па и онда када више нијесу могли на њима заснивати нека своја права. Породице које су постигле више таквих млетачких признања обичавале су исправе о тим признањима преписивати у такозване књиге привилегија. Те преписе су обично вршили јавни нотари и овјеравали их својим нотарским знаком и потписом. У таквој једној књизи сачувале су нам се дукале и терминације, које се односе на никшићке кнежеве Властелиновиће. Ова књига је данас власништво Стева Бућина, потомка по женској линији породице Властелиновић, чији је посљедњи директни члан, Анастасија Властелиновић, удата Бућин, преминула 1939 године у Котору. Књига ова је величине 20x29; њене тврде корице обложене су фином кожом загасито црвене боје са ванредно лијепис барокним позлаћеним украсима на објема странама и хрбату; велики дио средине предње

и стражње стране корица испуњавају истовјетне рококо фигуре оквира грба, чије је поље на предњим корицама празно, а на стражњим испуњено утиснутим позлаћеним натписом: *Publica privilegia atque testimonia regia gratia Venetorum largita familiae meritissimorum nobilium comitum Vlastelinovich*. Првобитни број листова књиге био је 64, од којих прва и посљедња два нумерисана листа од папира, а осталих 60 листова од пергаментна и то врло fine израде. Прва два пергаментска листа нијесу била нумерисана, и нумерација почиње тек трећим листом. Другог пергаментског нумерисаног листа више нема, а види се да је исјечен до самог хрбата књиге; на ректу овог листа је свакако била насловна страна са грбом породице Властелиновић. Од трећег пергаментског листа нумерисано је само даљих 45 листова, који су сви исписани на предњој и стражњој страни. Наредна два нумерисана листа такође су исписана. Остали листови до краја нијесу нумерисани. Сви пергаментски листови су украшени позлатом изведеним оквиром у чијој се празнини од једног сантиметра између двију савршено паралелних линија налази, такође позлатом изведених, дванаест орнамената сличних знаку за параграф. Сем насловног листа недостају и листови 8,9 и 20, од којих је остао само незнатан дио при хрбату књиге, са врло мало текста, из кога се ипак може утврдити број докумената захваћених овим листовима као и магистрати који су те документе издали; о садржају као и о датуму издавања ових докумената ништа се не може сазнати. Од осталих листова листови 1, 2, 3, 4, 7, 10, 14, 16, 17, 21, 25, 28, 30, 32, 33, 34, 37, 38, 41 и 45 су окрњени у горњем дијелу за скоро читав квадратни дециметар, а листови 6, 12, 13, 15, 18, 19, 29, 31, 39, 41, 43 и 44 су крњи за око 50%.

До, како се види, велике осакаћености ове књиге дошло је због тога што је неко, вјероватно од посљедњих чланова породице Властелиновић, маказама исјекао мјеста на којима су били насликани грбови и инсигне разних млетачких функционера и магистрата као и многобројне вињете; ово је врло лако утврдити, јер се из случајно преостала два грба изнад интестата издаваоца исправе и исто тако преосталих вињета на крају неких исправа јасно види да су код већине исправа баш та мјеста страдала. Из преосталих грбова и вињета у красним бојама види се да је ову књигу декорисала врло вриједна мајсторска рука. Није једина штета то што је ова књига лишена тако лијепих цртачко-сликарских радова, већ је за нас још већа штета што је текст на другој страни одговарајућих листова нестao.

Преписивање и декорисање ове књиге вршило се у Венецији 1769 године, свакако дуже времена пошто су то захтијевали не само прецизно и лијепо рађени цртежи већ и калиграфско писање текстова, од којих они на листовима 1 — 17 и на посљедња два, нумерисана, листа позлатом; на осталим листовима позлата је употребљавана само за писање интестата и потписа.

У преписивању су учествовали четири калитрафа. Преписе је, на тражење Михаила Властелиновића, 12 септембра 1769 год. у Венецији овјерио млетачки државни нотар Јакобус Дузини својим потписом и нотарским знаком. И поред великог оштећења, ова књига својом раскошном опремом и квалитетом прави ванредно лијеп утисак.

На свега 47 исписаних листова налази се 50 докумената, од којих има: 11 дукала¹⁾, 14 терминација²⁾ генералних провидура за Далмацију и Албанију, 8 терминација которских ванредних провидура, 1 терминација трогирског кнеза, 1 терминација врховног адмирала млетачке флоте, 1 терминација главног војног команданта за Далмацију и Албанију, једно писмо которског ванредног провидура генералном провидуру за Далмацију и Албанију, 1 терминација претставника млетачке власти у Будви, 1 терминација Магистрата за заштиту јавних добара, 2 терминације Магистрата за трговину, 1 терминација Магистрата за здравље и 1 терминација Магистрата за царине. Велики број ових докумената директно се односи на породицу Властелиновић; остали документи имају са овом породицом везе утолико што су, аналогиче ради, коришћени од стране Властелиновића у остваривању њихових права.

Породица Властелиновић и самим својим презименом указује на своју припадност племићкој класи. Петар Шобајић³⁾, истина више на основу предања и народне пјесме него на основу писаних извора, наводи да су Властелиновићи знаменито братство и да су по господству били једна од првих кућа у Херцеговини. О поријеклу Властелиновића не слаже се предање: „Своје их досељени Кучи у Риђанима и Никшићким Рудинама, од којих су Делибашћи и друга братства; а по другом казивању они су по сродству били најближи Лековићима, једном чувеном братству племена Угреновића, око Никшића. . .“⁴⁾, а не слажу се ни историчари. Тако Радосав Грујић каже: „Угледна херцеговачка породица у Пиви“⁵⁾, а Петар Шобајић: „Властелиновићи нијесу пореклом из Пиве, него из Никшића“. Први изводи свој закључак из чињенице што се почетком XVII вијека помиње војвода Раде Властелиновић на једној икони у манастиру Пиви, али ова чињеница више мрже да указује на углед породице Властелиновић него да доказује њено поријекло. Други, пак, своје тврдње заснива на томе што су Властелиновићи славили св. Јоакима и Ану, крсно име које славе братства племена Угреновића око Никшића,

¹⁾ Дукала, или правилније дукал, је званични акт који су издавали највиши млетачки магистрати: Велико вијеће, Сенат и Вијеће десеторице.

²⁾ Акт који су издавали остали млетачки магистрати.

³⁾ Петар Шобајић, Властелиновићи, Записи, књига VI, св. 6 за 1930 г., стр. 340, 341.

⁴⁾ Исто, стр. 341.

⁵⁾ Станоје Станојевић, Народна енциклопедија, под Властелиновићи.

а свој закључак да су Властелиновићи сасвим поуздано припадали племену Угреновића поткрепљује и варијантом народног предања која их увршћује у Угреновиће.⁶⁾ Свакако, увјерен сам да су Властелиновићи били феудалци у служби српских владара. Ако не више наслједна феудална права, а оно раније стечени углед, традиција руковођења војним и другим пословима и боље економско стање били су фактори који су Властелиновиће одређивали на руководеће улоге у животу великог племена Никшића, са којим су се и они, као и други преостали малобројни старосједиоци Онџошта, стопили.

Први нама познати члан ове породице је онај који се почетком XVII вијека помиње на икони из тог времена у манастиру Пиви. Колико год садржајно оскудан, овај податак је врло рјечит, јер нам, поред тога што указује на највећу старјешинску част у племену, коју је имао Раде Властелиновић, даје повода и за претпоставку да је он, досљедно традицији српских владара и феудалаца, био протектор и дародавац, ако не и градитељ, црква.

Неколико деценија касније за вријеме Кандиског рата, врло је истакнута личност био војвода Стеван Властелиновић, вјероватно унук војводе Рада; њега 1659 године налазимо у Москви, одакле шаље дар Пивском манастиру⁷⁾, настављајући тако, сем војводске, и ову породичну традицију црквеног патроната. Нема података о разлозима његовог одласка у Русију, али би се готово са сигурношћу могло претпоставити да су ти разлози били не лични већ општи, племенски, па и вишеплеменски, искључиво политичког карактера. Кад узмемо у обзир настојања племена Никшића око уједињавања херцеговачких, брдских и црногорских племена у борби против Турака за вријеме Морејског рата и ослањање у тој замисли на једну тада велику силу⁸⁾, можемо претпоставити да је та идеја била активна и три деценије раније, те да је и одлазак Стевана Властелиновића у Русију био у вези са њом.

И прије и послје одласка у Русију војвода Стеван је био врло активан у борби против Турака. Поред никшићког племенског војводе Петра Гавриловића, који се у име племена дописује са млетачким властима у Боки, и војвода Стеван директно се дописује са њима. Још крајем марта 1651 године он извјештава млетачке власти да се Ченгић и Јусуфбеговић припремају да нападну Пераст, Паштровиће и остале млетачке крајеве, те да су Никшићи, увидјевши да немају ниоткуда никакве помоћи,

⁶⁾ Петар Шобајић, н. дј., стр. 347.

⁷⁾ Станоје Станојевић, Народна енциклопедија, под Властелиновићи.

⁸⁾ О овоме види моју расправу Племена Никшићи у Морејском рату, Историски записи, 1954 год., св. 1.

морали исплатити харач, а да је војвода Петар морао лично отићи Ченгићу.⁹⁾

Да Стеван Властелиновић није нека безначајна личност, што би се могло претпоставити кад се зна да је у ово вријеме никшићки племенски војвода био Петар Гавриловић, најбоље доказује писмо самог војводе Петра упућено перашком капетану Вицку Мазаровићу 1661 године, у коме поред осталог стоји: „И пређе смо ви писали књиге по нашем брату војводи Шћепану Властелиновићу, који ће ви све наше мисли и ријечи на уста казати“.¹⁰⁾ У истом овом писму помиње се и кнез Пејо Властелиновић. Стеванову титулу „војвода“ мислим да прије треба сматрати као почасну, стечену за нарочите заслуге у племену, него као старјешински ранг пошто је у племену могао бити само један војвода као његов руководиоца, а и из наведених ријечи војводе Петра лако је закључити Стеванову потчињеност племенском војводи.

Ристо Ковијанић и Иво Стјепчевић помињу Стевана Властелиновића у својој расправи „Хајдуци у Боки до Морејског рата“¹¹⁾ и мислим да с правом тврде да је он неко вријеме утицао на покретање хајдучких акција из Боке, у коју сврху је, изгледа, повремено и боравио у Боки. Не помиње се као хајдучки харамбаша, већ као њихов заговарач пред млетачким властима. Тако у једном писму перашком капетану Мату Штукановићу из 1665 године он тражи да се Пераштани заузму за хајдуке, јер их млетачке власти затварају и оглобљавају кад дођу у Котор.¹²⁾

У другом писму Штукановићу из исте године, које пише из Никшића по повратку из Боке, а чији садржај доноси Шобајић у свом раду о Властелиновићима, тврди: „Ја, исти Стијепан, су четири чоека подасмо сву Херцеговину у руке господе млетачке“. Кад узмемо у обзир да је Стеван Властелиновић ову ласкаву изјаву о себи дао у писму адресираном човјеку који је био добро упућен у збивања у Херцеговини за вријеме Кандиског рата, та изјава мора и за нас имати карактер вјеродостојности, те можемо извести закључак о великом значају улоге његове личности у тадашњем ратовању Млетачке Републике и наших племена против Турака.

У почетку Морејског рата истичу се у борбама против Турака браћа кнез Милош и Раде Властелиновић, који се скупа са Бајом Пивљанином боре против Турака на Вртијелци (1685 године). О њиховом херојском држању и последије повлачења многих из ове крваве битке, о њиховом падању у ропство Сулејман-паше скадарског, као и о њиховом откупљу из тог ропства за 500

⁹⁾ Глигтор Станојевић, Црна Гора у доба Кандиског рата, Историски гласник за 1953 год. бр. 1—2, стр. 38.

¹⁰⁾ Петар Шобајић, н. дј., стр. 342.

¹¹⁾ Историски записи, 1954 год., св. 1, стр. 167.

¹²⁾ Исто.

цекина, сазнајемо из записника о саслушању грбальског гувернадура Ника Лазаровића и Рада Кебело из Добрсте, учесника у поменутој бици, који је састављен у канцеларији которског ванредног провидура 24 маја 1690 године.¹³⁾ Иако се у овом документу не говори да су кнез Милош и његов брат Раде предводили у овој бици неки одред Никшићана, ипак би се то могло претпоставити с обзиром на велику ангажованост Никшићана у разним биткама које су се у периоду Морејског рата водиле на територији Херцеговине, Црне Горе и Албаније. О угледу, значају па и о економском стању ове двојице Властелиновића јасно говори чињеница да је скадарски паша тражио и остварио за њихов откуп велику суму од 500 цекина. Из изјава браће Рада и Митра Властелиновића да су они да би дошли до откупне суме морали продати све оно што су имали у кући, као и из изјаве гувернадура Лазаровића да су продали све своје покретнине, може се закључити да је њихово имовно стање било врло добро. Свакако да је овај детаљ важан као доказ да су још у XVII вијеку код наших племена постојали појединци са великим иметком, који је, условљавајући осјетну економску разлику међу саплеменицима, морао утицати и на измјену друштвених односа у самом племену. У вријеме састављања свог записника кнез Милош је већ мртав, а у претставци ванредног провидура његова браћа, кнез Раде и кнез Митар, траже да се путем свједока потврде и овјере њихови горњи наводи.

Браћа Властелиновић мора да су последије Вртијељке учествовали у многим окршајима са Турцима, који су тада били врло чести, али не налазимо о томе помена до 30 априла 1690 године па и тада само захваљујући једној изванредној околности у којој се нарочито истакао Раде Властелиновић. То је било приликом напада Џин Али-паше на Никшић, када је у главној бици од 30 априла, која је завршена турским поразом, Раде лично заробио овог пашу и тако много допринио побједи. Млетачке власти су придавале огроман значај свој побједи над турском војском, а не мањи и самом заробљавању Џин Али-паше, за чије су заробљавање нарочито истичали заслуге Рада Властелиновића. Ево како ванредни провидур Пијетро Дуодо у својој терминацији¹⁴⁾ од 5 маја 1690 године говори о томе:

„Ми, Пјетро Дуодо, по преведрој Млетачкој Републици ванредни провидур Котора, Херцеговога и Албаније.

Достојан је највеће похвале као и нарочитог званичног признања јуначки подухват којим су се ту скоро у Никшићу истакли у борби против Џин Али-паше херцеговачког и његове велике војске храбри и веома вјерни кнез Раде, Митар и Јово, браћа

¹³⁾ Државни архив у Котору (ДАК) Управо-политички списи (УП), књига IX, стр. 1062 и 1063.

¹⁴⁾ Књига млетачких привилегија никшићких кнежева Властелиновића (К. В.), лист 1 и 2 р.

Властелиновић. Ови, у чврстој намјери да слиједе достојан примјер својих заслужних предака и да потврде својим дјелима ону беспрекорну приврженост коју су гајили према преузвишеној Млетачкој Републици, не само да су били први који су се с необичном смјелошћу и хвале достојном устрајношћу супротставили намјерама горепоменутог паше, који је са три хиљаде својих и тристо...¹⁵⁾ Цин Али-паша, пошто је сјахао, храбро се бранио користећи неприступачност терена, али су они имали срећу да га натјерају на полагање оружја и да га заробе, којом приликом је Раде показао одличну храброст. Ово дјело, само по себи јединствено и достојно великог дивљења, исто толико је велико као и исправност и необична оданост коју су показали тиме што су наредног дана послије битке довели заробљеног пашу у овај град и оставили га нама на располагање, без обзира на то што им је он нудио веома велику суму новаца за свој откуп. Били су кренули на пут ноћу у свој тајности, праћени само од двојице својих рођака, и то не само да би што прије стигли већ и због тога што су се бојали да би их извјесни људи из похлепе за новцем могли силом натјерати да врате слободу заробљеном Цин Али-паши“. Наредни дио текста недостаје, али из неколико преосталих ријечи може се реконструисати сљедеће: говори се о самој бици, да је у њој погинуло 400 Турака и заробљено триста коња; понављају се заслуге кнеза Рада. А затим: „Код Турака је настала највећа констернација због губитка свог команданта, који је био стекао повјерење и поштовање у шездесет двјема борбама у којима је учествовао“. Тако је ванредни провидур обавезан да изрази у овој терминацији горереченим кнезу Раду и његовој браћи, дужно признање, што се доказује медаљом и златном колајном — „чиме смо засад одали признање Раду — да им служи као знак части, веће славе и као обичан залог за оне обилне награде које с правом имају очекивати од премилостиве млетачке велике дарезљивости, којој их, као достојне, најбоље препоручујем. У вјеру чега итд.

Котор, 5 маја 1690

Пјетро Дуодо

Франческо Антонио Парто, канцелар
Његове Екселенције“

Из ријечи ванредног провидура „да слиједе достојан примјер својих заслужних предака“ можемо закључити да је млетачким властима било познато да су преци ових Властелиновића били истакнути и заслужни људи, као и то да су у ранијим ратовима учествовали као савезници Венеције против Турака, јер се оно

¹⁵⁾ Недостаје осам редака текста.

„заслужних предака“, иако то није назначено, мора односити на заслуге стечене помажући Венецију.

Не мање него наведеним јуначким подвигом и заслугама за пораз турске војске, кнез Раде је одушевио ванредног провидура, а као што ћемо касније видјети и старије млетачке функционере, до највећих, одбијањем прихватања огромне откупне своте; заиста је подмитљивом млетачком карактеру поступак овог нашег човјека морао изгледати као крајњи херојизам врлине.

Истог дана кад је донесена горња терминација ванр. провидур Дуодо је упутио Млетачком сенату извјештај о никшићкој бици и о заслугама Рада Властелиновића.¹⁶⁾ Тај извјештај у преводу гласи:

„Котор, 5 маја 1690 године. — Ванредни провидур Сенату.

Бог, коме је позната поштена ствар праведног оружја Ваше преведрости, удостојио се да својом милостивом руком благослови почетак претстојећег ратног похода, дајући нам као роба чувеног Цин Али-пашу херцеговачког, који је у шездесет и двије битке увијек срећно побјеђивао и који се због многих срећно постигнутих успеха био узобијестио и постао опасан не само у удаљеним већ и у овим крајевима. На тај начин обрадовало се срце оног који има част да служи преузвишеном Сенату у овим крајевима, баш онда кад се плашио да ће једва моћи да очува поданике од пашиних зулума.

Узнемиравајући ове крајеве непрестаним походима, овај командант је као што сам у својим ранијим најпонижнијим писмима извјештавао Државно Величанство, с обзиром на опасност, приморао мој дух на непрекидну будност, а ова јадна племена на непрестани општи покрет, чак и за вријеме најжешће хладноће, јер сам их ја упућивао према мјестима камо се непријатељ највише приближавао, привидно приказујући да желим да се одупрем његовој војсци, иако јој се отворено није могло супротставити. Посредством божје помоћи и угледа државног имена, имао сам задовољство да видим осујећене намјере непријатеља.

Коначно сам ових дана примио преко повјереника обавјештење да је речени паша, вративши се из Невесиња у Мостар, кренуо ка Гацку са војском од три хиљаде људи, добрим дијелом коњице, поред појачања од пет стотина спахија босанског паше, у намјери да изненада нападне нове поданике. Надао се да ће их затећи неспремне и недовољно будне, поготово у вријеме кад је знао да светкују Ускрс по свом обреду. На ту вијест ја сам најприје приликом јавних молепствија тражио небеску помоћ, а затим сам употријебио сва могућна средства да охрабрим племена за покрет према Грахову свих домородаца способних за ору-

¹⁶⁾ Il Montenegro da relazioni dei provveditori veneti. Roma 1896, стр. 59—61.

жје, уливајући им на тај начин наду у срца да ће им бити пружена сигурна помоћ. А да бих пред непријатељем прикрио своје слабе силе, наредио сам гувернеру поменутог положаја, Николи Рицо, да се са мањим бројем људи упути према Клобуку, што је овај одмах урадио, успјевши да на путу посијече шест глава и да зароби четворицу.

Направивши такав распоред, док сам се припремао да одем лично у Грахово, како би моје присуство улило храброст и снагу отпору, стиже ми вијест да је непријатељ у недјељу 30 априла у рану зору продро у села никшићког Горњег Поља, не марећи што су му за леђима остале двије пандурице или стражарнице, које сам ја због ранијег неповјерења био наредио да се подигну и наоружају са по четрдесет људи. На поклич о нападу, становници, око осам стотина на броју, избише из цркава, у којима су светковали Ускрс, и јуначки се супротставише Турцима, па, пошто се приметну битка, након четири сата борбе, непријатељи почеше да се колебају јер се коњица била далеко одвојила од пјешадије. То је ојачало дух код домаћих, које је још више охрабрио долазак осамдесеторице из пандурица — а то је био главни узрок успјеха — јер су они били пропустили Турке да продру путевима, па су сада били заштићени од напада с леђа.

Видјевши да се пјешадија ускомешала, паша дојури да поврати ред, упињући се да борце задржи наговарањем и пријетњама, па је, штавише, посјекао главе четворици својих људи који су бјежали, али видјевши да му је све узалуд, са осталима се даде у бјекство. Сјахавши у једном кланцу у намјери да олакша бјекство, био је од наших савладан и заробљен.

У овој бици погибе четиристо јунака, међу којима много старјешина, и тристо спахија на коњу. Четрдесет Турака је било заробљено заједно са комором, оружјем и заставама, међу којима је била и командантова. Изгледа невјероватно да овако крвава борба није Вашу Преведрост стајала више живота од четворице храбрих поданика и неколико рањених. Али не треба се чудити на дан када је победио Христос, победили су, не претрпјевши губитке, и његови вјерници, као што ће непогрешива крјепост Ваших Екселенција разабрати из приложеног превода писма ових главара. Паша је доведен у овај град. Сазнање да су опасности прошле ослобађа засад духове поданика. Поред тога важно је истаћи да су се Никшићани жестоко закрвили са Турцима и да је јасним доказима призната врховна власт преузвишеног Сената, Которски ванредни провидур¹⁷⁾ је не само увијек предузимао замисао и руковођење него је још у пашиној личности прибавио потврду о његовом помирењу са судбином, тако да се нипошто неће моћи посумњати у све јаче утврђивање посједа млетачке власти.

¹⁷⁾ Ванредни провидур Дуодо овдје говори о себи у трећем лицу.

Раде Властелиновић, на кога је од раније због неке грешке био пао презир млетачких власти, након што се у многим другим сукобима са Турцима излагао, у жељи да неким истакнутим дјелом заслужи милост државног опроштаја, потврдио је раније доказе, излажући се најочитијој опасности по живот, да би у поменутој бици лично заробио пашу, у чему је и успио. Савладавши га, побојао се да би му га никшићки главари могли отети из руку, па се, с ријешеношћу која је достојна државног признања, са сама своја четири рођака, изложио опасности да крене према Грахову. Обавијештен о његовом плијену и плашећи се да подмитљивост не уроди неким злим плодом, упутио сам одмах пут Никшића кавалира Ивана Антуна Болицу,¹⁸⁾ који се од раније налазио у ратном походу на челу Црногораца. Он га је, маршујући свом брзином, стигао у Бањанима и обезбиједио му пратњу. Дошавши у овај град, Властелиновић је не само лично предао пашу снагама Ваших Екселенција него је још поклатио и његову заставу. Пошто сам га дочекао како ми налажу службени прописи, одликовао сам га у знак државне захвалности медаљом и златном колајном, коју сам у ту сврху прибавио, обдаривши такође и његове другове сукном и новцем.

Очекујући силазак главара са осталим доказима постигнутог успјеха, који су закаснили због празника св. Ђорђа по старом, који празник Никшићани свечано прослављају, ријешио сам да без даљег одлагања упутим ово писмо, како бих што прије могао државном Величанству поднијети радосну вијест о овом срећном догађају, а и честитке Вашим Екселенцијама. По доласку главара прибавићу најтачнија обавијештења и најпонижније ћу их доставити првим средством које искрсне. Са њима, међутим, опходићу се са свом могућном уљудношћу и дароваћу их неким поклоном уколико ми то буде одобрено, увјеравајући их за све остало у познату државну великодушност.

Господин Јеролим Букија,¹⁹⁾ нови капетан овог округа, најпокорније ће поднијети ове најоданије вијести узвишеном пријестолу Ваше Преведрости. Собом носи потврде својих личних слуга, јер је у свим походима, а поготово у овом граховском, показао пламену жељу да добро послужи Вашим Екселенцијама.

Стално се претражују остаци разбијеног логора, па се ни у једној прилици нећу огријешити о своју дужност, и молим Бога да ми, а не штедим ни напоре ни залагање, подари да плодноним успјехом допринесем служби обожаване Отаџбине.

Пјеро Доудо“

Јаче, а без сумње искрено, истакнут је значај никшићке побједе над Турцима, као и заробљавања Цин Али-паше; у овом

¹⁸⁾ Которски племић у служби Млетачке Републике.

¹⁹⁾ Такође которски племић, потомак Душановог протовестијара.

провидуровом писму Сенату, него у његовој терминацији адресираној Раду и браћи Властелиновић.

Мада Дуодо наглашава своју активност у обезбјеђивању од турских напада, па и своје заслуге за пораз Цин-Алијине војске, нарочито придајући судбоносну улогу одредима из двију пандурица, које је он лично установио, ипак из његовог извјештаја јасно проистиче да је ова побједа, коју он честита Сенату, постигнута искључиво заслугом наших људи.

Значај који провидур Дуодо придаје заробљавању Цин Алипаше кудикамо је већи од моралног ефекта и од тога што је Турска лишена једног врло истакнутог свог команданта, који је угрожавао млетачке границе, јер чињеница да је овај паша поражен и заробљен на територији на коју је Венеција аспирирала и предат њеним властима од људи „жестоко закрвљених са Турцима“, које је она већ бесправно називала својим поданицима, за њега, провидура, а исто тако и за Млетачки сенат, претставља аргуменат одбацивања турске власти на тој територији и стварног млетачког поданства становништва те територије; дакле, аргуменат који би приликом склапања мировног уговора могао бити врло јак фактор у остваривању млетачких територијалних аспирација. Ова млетачка рачуница у случају заробљавања Цин Алипаше са стране једног њеног „новог поданика“ прави јаснијим „дужно млетачко државно признање и захвалност“ кнезу Раду Властелиновићу.

Највише захваљујући овом и многим другим успјесима постигнутим од наших људи у борбама против Турака у периоду Дуодовог политичког и војног руковођења²⁰) Боком Которском (1689—1691), овај млетачки функционер је добио веће признање него иједан други од његових претходника и наслједника: једино њему је у Котору за вријеме тако дугог млетачког владања овим градом (1420—1797) био подигнут споменик. Дуода је овај споменик, израђен из камена, приказивао у природној величини, а у барокном орнату; на постолу споменика био је уклесан дуги натпис на латинском језику који је почињао истицањем његових заслуга за успјешно ратовање против Турака. Овај споменик, који

²⁰) Которски ванредни провидур је руководио управним, политичким и војним пословима у Бочи Которској, а ректор и провидур (једно лице) је стајао на челу судске — искључивши криминал, који је био у надлежности ванредног провидура — и комуналне власти; овај посљедњи је *de iure* био најстарији претставник млетачке власти у провинцији, али по значају и одговорности послова које је обављао, ванредни провидур је код народа остављао утисак већег ауторитета, па према томе и већег положаја. Овим можемо објаснити то што га црногорски главари скоро редовито, а понекад и цетињски владике, у својим писмима апострофирају са „соврапровидур“, израз познат и из народне пјесме, а настао је од *sopra provveditore*. Правилно оцијенивши стварни однос ових двају млетачких функционера у Бочи Которској, наш народ је исто тако правилно замијенио провидуров атрибут „*extraordinario*“ другим, такође италијанским, који је свакако прикладнији: „*sopra*“.

је подигнут непосредно по истеку Дуодовог двогодишњег службовања у Котору, налазио се до 1945 године у дворишту куће која је раније припадала которској племићкој породици Бизанти, а која је неко вријеме служила за резиденцију которских ванредних провидура; иако стара, ова кућа је и данас у добром стању.

Генерални провидур за Далмацију, Алесандро Молин, одмах је сазнао за догађаје од 30 априла и о томе са своје стране обавијестио Сенат, који већ 20 маја доноси одлуку којом овлашћује генералног провидура Молина да „изрази признање и одликује браћу кнежеве Властелиновић”.²¹⁾ Дана 10 јуна 1690 провидур Молин доноси двије терминације које се односе на браћу Властелиновиће. У једној од њих, која је одмах предата Властелиновићима, генерални провидур истиче њихово нарочито јунаштво и наглашава да су они добрим дијелом били узрок пораза Џин Али-паше и његове велике војске, додајући још да су Раде и Јово посјекли више турских глава.²²⁾ У другој, која ће бити предата Властелиновићима тек по постигнутој сагласности Млетачког сената, генерални провидур, поред нешто детаљније анализе турског пораза и заробљавања Џин Али-паше, увијек наглашавајући нарочито јунаштво и заслуге „браће кнежева” Властелиновић, а по овлашћењу које је добио од Млетачког сената „да им изрази признање и одликује их оним милостивим дјелима у самој дукали назначеним” — одлучује: „Увјеривши се лично колико су браћа кнежеви Властелиновић допринијели бици са осјећанјима чистим од подмитљивости и доказима обожавања дужда коме су, занемаривши властите интересе,²³⁾ предали толико важног заробљеника, прворазредног команданта и најопаснијег непријатеља на границама ових провинција, позвани смо да надокнадимо заслуге одговарајућим наградама. Зато овом терминацијом, а по овлашћењу постигнутом горереченом дукалом, одлучујемо да се из државне благајне у Котору има исплаћивати кнезу Раду Властелиновићу двадесет дуката мјесечно, а кнезу Митру и Јову, његовој браћи, по 10 дуката мјесечно. А да бисмо их потстакли да убудуће буду све устрајнији у вршењу дјела са којима ће пружити најплодније услуге државним потребама, као и да бисмо навели њихове рођаке и потомке да добро служе и да се јуначким дјелима покажу достојним државне милости, одлучујемо да се Николи Властелиновићу, сину Рада, Саву Властелиновићу, сину Вука, првог рођака Радовог, и Мату Властелиновићу, сину Пеја, такође Радовог првог рођака, додијели једна плаћена служба у коњици, и то у оним четама које ми будемо одредили”.

Иако је генерални провидур донио ову терминацију у складу са дукалом од 20 маја, она ипак није одмах ступила на снагу,

²¹⁾ К. В., лист 4 т.

²²⁾ К. В., листови 2 т. и 3 р.

²³⁾ Понуђена откупна свота износила је 1300 цекина. За овај податак види већ поменуто моју расправу „Племе Никшићи...“, стр. 20.

јер у њој стоји да ће се поступити по терминацији тек по постигнутој сагласности од стране највише државне власти, чега ради је генерални провидур и упућује Млетачком сенату.²⁴⁾ Међутим, ова сагласност је постигнута тек 1 априла 1692; то се види из дукале Франческа Морозини, адресиране под тим датумом генералног провидура за Далмацију, а коју немамо у цјелости, јер послије адресе стоји: *omesso il resto*, а тек иза тога: „Ради задовољења браће Властелиновић, које сте нам описали као главне виновнике заробљавања херцеговачког паше, и доброт устјеха који је тиме постигнут, констатујемо да сте поступили у складу са датим Вам овлашћењима додјељујући Раду 20 дуката мјесечно и по 10 дуката другој двојници, Митру и Јову, као и плаћену службу у коњици једном Радовом сину и Недјељку, првим рођацима, те се одобрава терминација коју сте нам у том смислу упутили.”²⁵⁾ У овој дукали не поклапају се наводи који се односе на додјељивање службе у коњици са наводима из терминације генералног провидура од 10 јуна 1690 године; да се овдје не ради о лапсусу преписивача и пропусту овјерача преписа констатује се из оригиналне дукале од 1 априла 1692 године, која се од свих осталих оригиналних исправа једина сачувала код насљедника породице Властелиновић и коју је Државни архив у Котору откупио. Тако се сада она налази у његовом депоу под сигнатуром Отк. бр. 110. Овом дукалом је обухваћена и терминација од 10 јуна и, у скраћеном облику, поменута дукала; она је потпуно идентична са наведеним овјереним преписима.

Послије овако ласкавих признања и награда, природно је што је настављена сарадња између которског ванредног провидура и Рада Властелиновића у борби против Турака. Из Дуодове терминације од 1 априла 1691 године, од које је скоро половина текста страдала, види се да се набрајају нове заслуге Властелиновића стечене за Венецију.²⁶⁾ У другом, потпуно сачуваном, дијелу ове терминације нарочито се истичу заслуге и „одлично” јунаштво кнеза Рада у нападу на куле и упоришта Мустафе Мехмедовића Челебије који је био веома штетан по млетачке интересе у Црној Гори. Ову терминацију провидур Дуодо завршава овако: „Да не бисмо затајили његове ванредне заслуге, сматрамо актом захвалности и правичности да му прије нашег повратка у домовину издамо ове вјеродостојне потврде, како би му могле послужити код врло дарежљиве млетачке владе, којој га као веома заслужног нарочито препоручујемо”. Доудо је крајем маја напустио Боку, а на његово мјесто је дошао Никола Ђрица.

Из терминације Молиновог насљедника на положају генералног провидура за Далмацију и Албанију, Данијела Долфина, чији крај скупа са датумом недостаје, сазнајемо да се кнез Раде

²⁴⁾ К. В., листови 4 и 5.

²⁵⁾ К. В., лист 5 т.

²⁶⁾ К. В., листови 6 т. и 7 р.

нарочито истакао и у борбама које је октобра мјесеца 1691 водио ванр. провидур Ерица у Херцеговини. Видимо га на челу 50 људи у одбрани Читлука, гдје је он пружио доказе „велике постојаности, храбрости и јунаштва” против силних непријатељских налета, нарочито нападајући непријатеље у рововима, који су због јунаштва „наших” — како каже Ерица — били присиљени на повлачење. Затим учествује у пустошењу Љубиња и паљењу Требиња. Бори се против налета херцеговачког паше на Дробњаке, неустрашиво и истрајно.²⁷⁾

Из преосталог дијела терминације Алвиза Моченига, генералног провидура за Далмацију и Албанију, датиране у Задру 27 маја 1701 године, разабиремо да су кнежеви Раде, Митар и Јово Властелиновић учествовали у нападу на четири тврђаве, и то изгледа са великим успјехом, јер се у терминацији каже да је кнез Раде „за овај достојни подвиг” од својих био дарован једним златним прстеном. И приликом напада сарашћера паше босанског, наставља Мочениго, није пропустио да обиљежи своју срчаност и манифестује жељу да се жртвује за славу Млетачке Републике, као што је то, уосталом, показао и у свим другим приликама.²⁸⁾

Својом наредном терминацијом Мочениго 1 септембра 1701 године из Задра, истичући заслуге браће кнежева Властелиновић и набрајајући нама већ познате њихове херојске подвиге, а на захтјев кнеза Рада, одлучује да се Мату Властелиновићу, сину Пеја, који је био брисан из списка плаћених служби у коњици, врати иста служба. У образложењу ове терминације је наглашено да су синовци браће Властелиновића добили ове службе терминацијом од 10 јуна 1690 и да су их уживали за вријеме Моченигових претходника.²⁹⁾

Од терминације ванредног провидура Бартола Мора³⁰⁾ сачувало се само неколико ријечи из којих се разабире да су Властелиновићи слијепо послушни и привржени Млетачкој Републици, па се као такви препоручују великој дарежљивости Републике.³¹⁾

Слична предњој мора да је била и терминација ванредног провидура Ферига Бадоера, од које нам се такође само нешто мало сачувало. Она је датирана у Котору 3 септембра 1704 године. Из ње се разабире да је кнез Раде увећао своје досадашње заслуге.³²⁾

²⁷⁾ К. В., лист 7 т.

²⁸⁾ К. В., лист 10. — Догађаји о којима је ријеч десили су се најдаље до 1699 године, јер је од тада па до краја 1714 владао мир између Турске и Млетачке Републике.

²⁹⁾ К. В., листови 10 т. и 11.

³⁰⁾ Бартол Мора био је которски ванредни провидур у раздобљу 1699

³¹⁾ К. В., лист 12.

³²⁾ К. В., лист 13.

У терминацији генералног провидура Марина Зана, датираној у Задру 1 маја 1705 године, истиче се да је његово дјеловање око новачења нових борбених снага било исто тако плодносно и достојно хвале као и сваки други његов подухват. Терминација завршава овако: „Пошто је под нашом управом кнез Раде Властелиновић пружио непрекидне доказе своје вјерности Дужду, као што је то радио и под управом мојих преузвишених претходника, издајемо му ову терминацију као свједочанство нашег признања и као бољи доказ за постизање државне премилоствиве захвалности”.³³⁾

Још у току Морејског рата видимо повремено Рада и друге Властелиновиће у Рисну, гдје ће се по окончању овог рата (Карловачким миром 26 јануара 1699 године) стално населити. Не можемо тачно одредити вријеме кад се породица Рада Властелиновића стално населила у Рисну, али је свакако то било много раније од 25 фебруара 1716 године, кад се у књизи млетачких привилегија, које се на њу односе, кнез Раде први пут помиње као становник Рисна, и то у терминацији Себастијана Вендрамина, которског ванредног провидура, у којој стоји да је он учествовао у трима тешким биткама у којима се понашао исправно и похвално.³⁴⁾ Ове три битке су из времена поновног турско-млетачког рата који је почео објавом од стране Турске 25 новембра 1714 године.

Главни војни командант за Далмацију и Албанију, Алвизе Мочениго,³⁵⁾ издао је 1717 године у Херцеговном, гдје је привремено боравио, терминацију у којој тврди да је кнез Раде Властелиновић, поријеклом из Никшића, сада становник Рисна, учествовао у бици код Бара као добровољац, и то о свом трошку, борећи се свуда гдје је био упућен, како у рововским биткама, тако и у отвореној бици од 20 „прошлог мјесеца”, „кад смо — како каже дословно Мочениго — изашли са свим нашим снагама да се боримо са скадарским пашом који је био стигао да помогне опседнутом Бару”. Из окрњеног наставка терминације ипак се види да је кнез Раде и овом приликом показао своју смјелост.³⁶⁾ У овој бици код Бара (1717 год.) учествовало је око 1500 Црногораца, које је владика Данило био упутио Моченигу као помоћ. Учесће Црногораца је одлучило млетачку побједу, а то је и сам Мочениго признао у свом извјештају Сенату.

Од дукале дужда Алвиза Моченига³⁷⁾ сачувао се само уводни протокол, а од текста баш ништа. Захваљујући инскрипцији из уводног протокола у којој стоји: Фериго Бадоер, которски ван-

³³⁾ К. В., лист 14.

³⁴⁾ К. В., лист 15.

³⁵⁾ Онај исти који је, у својству генералног провидура за Далмацију и Албанију, издао терминацију од 1 септембра 1701 године.

³⁶⁾ К. В., лист 16.

³⁷⁾ К. В., лист 18. — Овај и горепоменути Алвизе Мочениго пијесу исто лице.

редни провидур — можемо ову дукалу приближно датирати: 1702—1704, јер је за ово вријеме поменути Бадоер био ванредни провидур которски. Послије ове дукале налази се и препис одлуке ванр. провидура Бадоера о регистрацији исте у књизи дукала и терминација која се чува у канцеларији ванредног провидура. И ова одлука Бадоера је упола оштећена. Ипак се из ње види да су „кнез Раде и његов брат капетан кнез Митар“ захтијевали да ванредни провидур нареди регистрацију дукале, из чега се може извести сигуран закључак да је ова дукала директно тангирала Властелиновиће; ово моје тврђење могло би се сматрати сувишним, јер и сама чињеница да је ова дукала унесена у књигу привилегија породице Властелиновића морала би претстављати довољан доказ да се она односи на ову породицу. Међутим, у наставку ове књиге наишли смо на дукале и терминације у којима се уопште не помињу Властелиновићи и које немају директне везе са њима. Али ипак има разлога што су такве дукале и терминације уврштене у ову књигу. Наиме, књиге ове врсте, обично врло раскошно опремљене, служиле су не само на славу и понос породице већ и као гаранција њених стечених права. Породица Властелиновић је, поред повластица стечених заслугама својих чланова, уживала и повластице које су се односиле на све Никшићане. Наиме, Никшићани су још у самом почетку Морејског рата добровољно понудили Венецији своје поданство, наивно рачунајући да би се, ма какав био исход рата, на тај начин ријешили турске власти. Венеција их је, како је већ речено, неправно примила у поданство, колико ради ефикасније помоћи у борби против Турака, толико и ради прејудуцирања каснијих одлука. У вези са општеникшићким повластицама у овој књизи има много говора.

Дукала дужда Антонија Ђустинијана од 29 септембра 1688 године,³⁸⁾ чији је текст такође знатно оштећен, даје Никшићанима исте оне повластице које су дукалом од 8 фебруара 1646 стекли „Приморјани“ и Пољичани.³⁹⁾

Млетачка Република је обичавала да свима онима који су се добровољно стављали под њено окриље, тј. ступали у њено поданство, даје нарочите повластице, које су их ослобађале од плаћања царине и разних дажбина приликом обављања трговине на читавој територији Републике. Међутим, те повластице су често долазиле у сукоб са одредбама финансиско-трговачког карактера које су доносили разни млетачки магистрати, чији су подређени функционери, не поштујући повластицама стечена права, покушавали да подвргну тим одредбама и оне млетачке поданике који су уживали одговарајуће повластице.

³⁸⁾ К. В., листови 39 т. и 40 р.

³⁹⁾ К. В., лист 46.

По преласку у Рисан, кнез Раде Властелиновић, његова браћа и њихови потомци развили су живу трговачку дјелатност, коју је свакако олакшавало коришћење наведених повластица, тако да је породица кнежева Властелиновића убрзо стекла прилично богатство које се састојало из више некретнина и, свакако, великог износа у готовом новцу, док су неки њени чланови могли служити у вријеме рата као добровољци о свом трошку. Да су Властелиновићи у Рисну стекли осјетно богатство за вријеме Млетачке Републике доказује и чињеница што су они дуго по паду Републике успјели да један дио тог богатства сачувају, иако су тада за њих настали неповољни услови, који су изазивали њихово постепено економско слабљење.

Да су и Властелиновићима правили сметње наплаћивачи царина и трошарина, види се из терминације которског ванредног провидура Пјетра Ема од 30 јуна 1765, којом се Симу Властелиновићу потврђује ослобођење од свих царина и других дажбина у трговачком пословању, остављајући му само обавезу да у случају рата служи дужда.⁴⁰⁾

Изгледа да ова терминација није отклонила Симу Властелиновићу све сметње, или бар не задуго, јер из писма од 13 новембра 1767 Пасквала Чикоње, которског ванредног провидура, упућеног Антонију Ренијеру, генералном провидуру за Далмацију, види се да су се Симу Властелиновић и Јован Милошевић, такође поријеклом из Никшића, жалили генералном провидуру за оспоравање повластица, и да их је овај са попутним писмима од 5 октобра 1767 подине упутио которском ванредном провидуру, препоручивши му „да води строго рачуна да заслужне породице Сима Властелиновића и Јована Милошевића уживају плодове државне велике дарезљивости, који припадају оним Никшићанима који су се ставили у стварну службу преведре Отаџбине”. Из овога се види да генерални провидур, мада се залаже за интересе ових двају Никшићана и њихових породица, отступа од одредаба већ поменуте дукале дужда Ђустинијана од 29 септембра 1688 године, јер се у овој повластици протежу на све Никшићане, а не само на оне који су се „ставили у стварну службу”. Истина, ова измјена у Ђустинијановој дукали је схватљива с обзиром на ситуацију Никшићана створену поновним њиховим падањем у ропство Турцима, али „велика млетачка дарезљивост” била би задржала у цјелости горњу одредбу на снази, бар формално, да је њена политичка рачуница предвиђала у скорој будућности такву ситуацију у којој би Република поново затражила помоћ од великог племена Никшића. Али Венеција, чије су снаге рапидно опадале, није више мислила на ратове, нити на ширење својих посједа, па је стога била и занемарила одржавање присних веза са нашим племенима.

⁴⁰⁾ К. В., лист 19.

У свом дугом писму ванр. провидур Чикоња наставља да, иако је дукалом од 29 фебруара 1688 дато таквим људима, као што су Властелиновић и Милошевић, потпуно ослобођење од плаћања царине, било за њихове производе или пак за трговачку робу било којег поријекла, исто онако као што је било одређено за Паштровиће приликом њиховог ступања у млетачко поданство, ипак закупац царина, и пошто га је упозорио на права Властелиновића и Милошевића, упорно стоји на становишту да су њихова права ограничена на саме производе из Никшића, и то, како каже, на основу декрета Млетачког сената од 25 августа 1757 и терминације „инквизитора” за царине, Фламинија Корнера, од 26 истог мјесеца и године. Да би могао што боље дјеловати у циљу извршења наређења генералног провидура, Чикоња се, како наводи, детаљно упознао са привилегијама паштровским, на основу којих су издате и привилегије Никшићанима, „поданицима исто тако достојним државне наклоности, јер се и они одликују заслугом добровољног поданства”. „Паштровићи су — наставља Чикоња — 17 маја 1423 године слободно и својевољно ступили под срећну заштиту преблаге млетачке државе. Међу другим достојним повластицама, које су приликом своје предаје постигли од државне дарезљивости, налази се једна, садржана у члану 8 дукале преведрог дужда Франческа Фоскарија од 17 маја 1423 године, према којој јасно произлази да су ослобођени сваког плаћања дажбина у Венецији или игдје друго на територији Млетачке Републике за било коју ствар из било којег краја. Али и поред тога било је честих узнемиравања ове тако корисне и валане повластице од стране злонамјерних наплаћивача дажбина, па се Општина паштровска, која је тада, уз трговачку дјелатност, показивала већу поданичку послушност, редовним путем супротставила, и као последица тог супротстављања услиједиле су терминације и одлуке: од 11 маја 1624 од Магистрата за трговину, од 11 маја 1632 од Магистрата за животне намирнице, од 20 априла 1644 од Магистрата за индустрију дрвета — у којима је било наглашено да Паштровићи морају бити ослобођени свих намета. Али да не би настала злоупотреба повластица од стране појединаца, преузвишени Сенат је одлучио да употрејеби оне корисне мјере које, правилно примјењиване, треба да обезбиједе интересе државне благајне од сваке штете. Зато је Сенат 30 јуна 1655 године потврдио да производи и трговачка роба Паштровића не подлежу никаквој дажбини, али само онда када магистрати буду непобитно утврдили да се ради о стварима власништва привилегованих Паштровића. Под благим владањем преведрог Ђустинијана, а под покровитељством преузвишеног господина кавалиера Корнера, часне успомене, претходника Ваше Екселенције, 29 септембра 1688 народ Никшића одано се предао величини милостиве млетачке власти. Да би велика државна дарезљивост показала своје стварно задовољство, протегну и на Никшиће сва

права која уживају остали народи који се одликују заслугом добровољног ступања у млетачко поданство, дајући им повластице регулисане према паштровским привилегијама. Међутим, уговор о миру поново је бадио у турско ропство ове добровољне поданике, од којих се неки, који окушаше преимућства преблагот млетачког владања, нијесу вратили у завичај, одољевши носталгији и жртвујући своју имовину”.

У наставку овог свог писма Чикоња каже да су породице Властелиновић и Милошевић стекле нове посједе својим радом, уздајући се у државну заштиту не мање него у своје напоре. Затим изјављује да ће чекати објашњења од генералног провидура у вези са декретом Сената од 25 августа 1757 године, наиме да ли одредбе овог декрета уопште могу ићи у прилог закупца царина, јер да му изгледа да се тај декрет односи само на „Приморјане” који су се настанили на Хвару, Брачу, Вису и Корчули, па да према томе, пошто се у том декрету не помињу, треба да заслужне никшићке породице и даље уживају потпуно ослобођење од плаћања свих дажбина на робу било властите или туђе производње. Чикоња вјерује да се и терминација „инквизитора” за царине од 26 августа 1757 такође не односи на Никшићане, јер да се у њој оспоравање права на ослобођење од плаћања царинских дажбина образлаже чињеницом да су „Приморјани” који су се населили на поменутих острвима били награђени тиме што им је била додијељена земља, а да Властелиновићи и Милошевићи нијесу били тако награђени приликом подјеле државних посједа. На крају овог свог тако дугог али занимљивог писма ванредни провидур Чикоња каже да таква врста поданика, какви су Властелиновић и Милошевић, заслужује да ужива „благотворна дјела очинског срца Његове Преведрости”.⁴¹⁾

Од преосталих дукала и терминација, које се не односе на породицу Властелиновић, највише има оних које говоре о паштровским привилегијама. Сва ова документа у вези са Паштровићима ушла су у књигу млетачких привилегија породице „племенитих кнежева” Властелиновић искључиво из практичних разлога, да би аналогичне ради могла послужити „заслужним” Никшићанима, јер су ови имали повластице идентичне паштровским.

Изабравши — што дукала, што терминација и других исправа — укупно 50 докумената, и наредивши да се та документа препишу на једном мјесту и овјере од државног млетачког нотара, Михаил Властелиновић је имао двоструки циљ: да сачува успомену на своје претке и да трајно обезбједи права своје породице. Рачунајући да ће се и после ових докумената које је поднио на преписивање касније уносити и други, предвидио је још 13 пергаментских листова са већ описаним орнаментом, од

⁴¹⁾ К. В., листови 21—24.

којих су послје овјере нотара Јакобуса Дузинија од 12 септембра 1769 године само два исписана и садрже терминацију Магистрата за царине од 8 јуна 1790 године. Ова терминација је преписана из књиге терминација Магистрата за царине, а препис њен је овјерио Ђовани Антонио Очони, правни савјетник Магистрата.⁴²⁾ Из ове терминације се види да су појединим члановима породице Властелиновић и даље повремено оспоравана стечена права у погледу ослобађања од трговинских намета, јер на захтјев Михаила и Илије Властелиновића, поднесен преко њиховог посредника „преузвишеног“ Јеролима Поца, да им се стечена права оснаже, Магистрат за царине у Венецији одлучује — што је чудно, у контрадикцији са неким од дукала и терминација на које се при доношењу одлуке позива — да се породица кнежева Властелиновић и друге заслужне никшићке породице настањене у Рисну ослобађају само плаћања царине за производе из Никшића, док су за осталу трговачку робу дужни плаћати одређене дажбине. У овој терминацији још стоји да од которског ванредног провидура треба тражити да достави Магистрату за царине тачан списак породица никшићког поријекла настањених у Рисну, који ће се списак чувати у самом Магистрату у Венецији.

У судско-нотарским списима и управно-политичким актима из периода 1690 — 1797 године, који се чувају у Државном архиву у Котору, има много података о трговачком пословању чланова породице Властелиновић, и из њих се види да је њихова трговачка активност била врло жива. Из тих списа се такође види да су Властелиновићи у Боки за вријеме млетачке владавине уживали нарочити углед и да су учествовали у општинској управи у Рисну.⁴³⁾

Иако чланове породице Властелиновић млетачке власти, и ниже и више, од самог успостављања контакта са њима па све до пада Републике титулишу са „conte“ (кнез, гроф), и то не само по једног члана — на основу чега бисмо могли претпоставити да се ради о кнезу из племенске хијерархије⁴⁴⁾, — већ одједном више чланова или читаву породицу, као на примјер „породица кнежева Властелиновић,“ ипак се не слажем са предањем старих Требјешана према коме би Раде Властелиновић од дужда био добио „достојанство грофства“⁴⁵⁾, нити пак са Петром Шобајићем који каже: „Сигурно је према предлогу главног провидура Раде Властелиновић добио доцније назив и достојанство грофовско“.⁴⁶⁾

⁴²⁾ К. В., листови 46 и 47.

⁴³⁾ ДАК — УП књига XLIII, стр. 429.

⁴⁴⁾ Млетачке власти су све наше племенске кнезове титулисали са „conte“, преводећи тако нашу ријеч „кнез“, али облик „conte“ у смислу нашег племенског кнеза нема ништа заједничко са обликом „conte“ у значењу великог феудалног племића, крупног земљишног посједника.

⁴⁵⁾ Петар Шобајић, н. дј., стр. 340.

⁴⁶⁾ Исто, стр. 342.

Наиме, да је Раде Властелиновић или неко од његових насљедника добио млетачко племство, о томе би постојао и писани докуменат који би свакако у препису био добио најпочасније мјесто, на првом нумерисаном листу у књизи Властелиновићевих привилегија, тим прије што хронолошки ред у овој књизи није поштован — а у почетку ове књиге листови нијесу претрпјели такво оштећење да би се могло претпоставити да је један од тих првих листова садржавао баш докуменат о млетачком племству Властелиновића; сем тога, скоро у свим документима који се односе на Властелиновиће било би наглашено да имају млетачко племство, и пред титулом „conte“ увијек бисмо налазили „illustrissimo signor“, „nobilis homo“ и сл., које атрибуте не срећамо у овим млетачким исправама кад се говори о Властелиновићима.

Иако им Млетачка Република није дала своје племство, она им је ипак на извјестан начин — титулишући више чланова породице одједном са „conte“ или „conti Vlastelinovich“ у својим исправама јавног карактера — признавала можда старо немањихко племство, које су они вјероватно истицали, а да о томе признању не донесе званични докуменат. Да титула „кнез“ (conte) којом су се поносили Властелиновићи није истовјетна са оном која је припадала сеоским старјешинама, доказ је и то што се она непрекидно јавља у овој породици, и онда када по досељењу у Рисан њени чланови нијесу могли ни бити сеоске старјешине. На крају, у прилог ове моје тезе иде и чињеница да на корицама већ толико пута поменуте књиге привилегија постоји натпис — који је без сумње утиснут прије њене овјере — на коме су уз име Властелиновић везани атрибути „moritissimi nobiles comites“. А овакве атрибуте не би Властелиновићи могли без основа и млетачке приводе присвојити, а још мање изразити на мјесту врло приступачном млетачким властима, јер је ова књига привилегија, коју су они, истина, о свом трошку дали да се изради и коју су по свом укусу украсили, требало да им служи као легитимација породичних права код млетачких власти, пред којима себе никако нијесу могли претставити као nobili comites, ако су заиста неки од њих били у прошлости само обични племенски кнезови.

Традиција о старом племићком поријеклу, овазивно признаваном од млетачких власти, поред великог породичног угледа, тако живо сачуваног у предању старих Требјешана, и поред херојских дјела неких њених чланова, давала је Властелиновићима морално право да придржавају једну звучну племићку титулу.

Још дуго послје пада Млетачке Републике Властелиновићи из Рисна придржавају титулу „conte“, а њихове жене „contessa“, као на примјер контеса Катарина, удовица Илије Властелиновића, родом из угледне породице Сундечића из Шибеника, која је опоруком оставила Петру II Петровићу—Његошу своје велико имање на Превлаци у Боки Которској, на коме је 1833 године била о свом трошку подигла цркву св. Тројице⁴⁷⁾, настављајући тако и у доба опадања породице Властелиновић њену већ наглашеном традицију црквених заштитника и градитеља.

Сл. Мијушковић

⁴⁷⁾ П. Д. Шеровић, Полуострво Превлака у Боки Которској као поклон Његошу, Историски записи, година 1952, св. 1—3, стр. 163. — Види о овом поклону и интересантан чланак Риса Драгићевића, Историски записи 1952, св. 4—12, стр. 365—369.